

Історико-архітектурні дослідження і основні моменти реконструкції будинку Дипломатичної академії і консульського управління Міністерства закордонних справ України

Ступнікова В. М., Кадомська М. А.
«НДпроектреконструкція», м. Київ

Стаття подає результати архівних розвідок, що проведені для підготовки архітектурно-планувальних рішень і проекту реконструкції пам'ятки історії і архітектури – будинку по вул. Велика Житомирська, 2 в м. Києві.

Ділянка по вул. В. Житомирська, 2 розташована на території середньовічного Верхнього Києва, на межі дитинця — центральної укріпленої частини «міста Володимира». Триповерховий будинок виходить головним фасадом на Михайлівську площа, формуючи водночас початок вулиці В. Житомирської — однієї з головних магістралей історичного ядра Верхнього Києва.

Археологічні розвідки, що здійснювались в цьому районі в різні роки, серед них і безпосередньо на садибі у 1988 р. після зносу будинку по В.Житомирській, 2-а [1-3], дають цінний матеріал для історії стародавнього Києва. Однак в цій розвідці ми почнемо дослідження з сер. 19 ст., коли квартал вже був організований в існуючих зараз межах.

Література про домовласництво по вул. В. Житомирська, 2 має характер загальноісторичний, краєзнавчий і дає відомості з часу існування в будинку реального училища. В ході архівних досліджень вдалось встановити перебіг формування і первісну структуру садиби, час і обставини основних перебудов споруди, виявити креслення і фотографії будинку, що раніше не публікувались.

Наявні архівні документи дають достовірні відомості: будинок зведені у 1858 р. за проектом арх. О. Беретті, значні прибудови зроблені у 1894-95 рр. (арх. Я. Кривцов) і в 1900-1901 рр. (арх. М. Ракінта).

Формування садиби в сучасних межах здійснив в сер. 19 ст. Йоганн Сігізмунд (в літературі — Іван Федорович) Ейсман, власник однієї з перших у Києві приватних аптек.

Зв'язок родини Ейсманів з Києвом відлічується від 1812 року, коли, отримавши освіту у Йенському університеті, сюди прибув новий пастор місцевої лютеранської громади Юст Фридрих Ейсман. У його сина Йоганна Сігізмунда Ейсмана знання фармакології поєдналося з неабияким комерційним хистом. Тож аптекар мав досить коштів, щоб у центрі Києва (по вул. Володимирській, на Хрещатику) купувати в сер. 19 ст. величезні садиби й забудовувати їх капітальними цегляними спорудами [4].

З 1857 р. Й. Ейсман починає поступово скуповувати в районі Великої Житомирської вулиці і Михайлівської площі невеликі ділянки з маленькими дерев'яними будиночками [5]. Садиба збільшувалась за рахунок сусідніх ділянок і в подальші роки: про це свідчать численні купчі та інші документи, знайдені нами в фонді Київського цивільного суду [6].

Але Й. Ейсман не поспішав з будівництвом і тільки значно збільшивши площею своєї ділянки — з грудня 1857 р. за півроку з 655 кв. саж. до 1466 кв. саж., — власник вирішує звести триповерховий будинок з боку Михайлівської площі, а також двоповерховий і одноповерховий флігелі з боку вул. Великої Житомирської.

Оригінал проекту триповерхового будинку Й. Ейсмана (ватман, туш, акварель 31x42) зберігається у фототеці науково-дослідного інституту теорії і історії архітектури і містобудування «НДІТІАМ» і досі не публікувався (рисунок 1). Проект був затверджений 4 серпня 1858 р. Київською губернською будівельною і дорожньою комісією, а через тиждень — 12 серпня — Київським військовим генерал-губернатором кн. Васильчиковим.

Автор проекту — архітектор О. В. Беретті (1816-1895 рр.), став академіком архітектури у 24 роки. Батько і син Беретті залишили Києву найкращі на той час архітектурні споруди, які самим своїм існуванням ще довгі роки продовжували впливати на зміну художнього обличчя міста. Після смерті батька

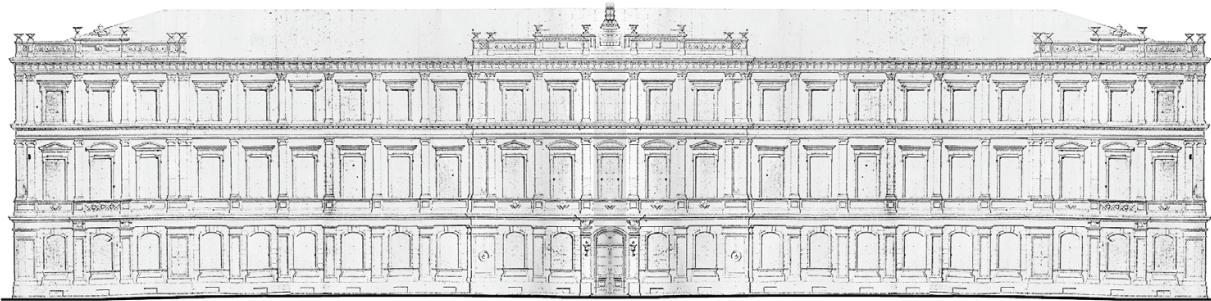

Рисунок 1 - Проект будинку аптекар Ейсмана

В. І. Беретті (1842 р.) продовжує його справу по втіленню в життя генерального плану перебудови Києва. Добудувавши батьківські об'єкти у Києві – Університет св. Володимира, Астрономічну обсерваторію, Інститут шляхетних дівчат, — надалі він вже виступає самостійним художником. Як видатний професіонал, О. Беретті, не виходячи за межі загальноприйнятої естетики миколаївської епохи, створює певну архітектурну культуру, остаточно формує в київській архітектурі офіційний тоді класицистичний стиль.

Забудова садиби аптекаря Й. Ейсмана (1858-59 рр.) — одна з останніх робот архітектора О. Беретті. У 1861 р. він змушений вийхати за кордон на лікування, викликане нервовим перенапруженням. Після повернення до Києва багаторічна боротьба за своє добре ім'я (в зв'язку з будівництвом Володимирського собору) поглинає весь його час. Він уже творчо не працює, хворіє, під кінець свого життя втрачає розум і в 1895 р., на 79 році життя вмирає, забутий сучасниками.

Водночас з головним будинком за проектом архітектора О. В. Беретті на садибі Ейсмана були зведені: двоповерховий житловий флігель (розібраний у 1986 р.) і одноповерхові цегляні служби на межі з сусіднім домовласництвом з боку вул. В. Житомирської (знесені у 2003 р.).

Після смерті Йоганна Сігізмунда Ейсмана (17.8.1794 — 13.2.1862 — захоронений на Байковому кладовищі, могила збереглася дотепер) садиба перейшла у власність його сина, статського радника, професора Київського університету Густава Ейсмана [7]. Зберігся і «раздельный акт» між нащадками Й. Ейсмана, за яким садибу на В. Житомирській, 2 отримав його син - Густав Ейсман.

Г. І. Ейсман — помітна особистість у громадському житті Києва: він з 1871 р. був гласним Київської Думи, а в 1872 р. і в 1879-84 рр. займав пост міського голови. Г. Ейсман продовжує традиції свого батька і розширює межі свого домовласництва: в 1862 р. від купує невелику ділянку вдови чи-

новника Олександри Степанівни Акініної (отримала 18 листопада 1857 р. за духівницею матері — Варвари Гусакової), який уклонився в його садибу з боку скасованого Михайлівського завулку [8], в 1866 р. — придбав ще й садибу нащадків ризького міщанина Снисаревського [9].

Чималу садибу по В. Житомирській Г. Ейсман використовував як прибуткову, віддаючи в оренду Київському військовому округу для приміщень губернського військового начальства та під управління: військово-окружне, інтенданцьке, артилерійське, медичне тощо [10].

В Центральному державному історичному архіві України є документи від 18 квітня 1871 р. за яким Г. Ейсман здав садибу в оренду Київському військовому округу для розміщення «Окружного Совета, архива, інтенданцького, военно-медицинского и артиллерийского Управлений, штаба местных войск, Управления военного начальника и принадлежащих к ним иных чинов» терміном на 5 років [11].

Контракт на оренду ще не минув, коли навесні 1873 р. Г. Ейсман заклав в Київському земельному банку свою ділянку зі всіма будівлями [12]. Вочевидь, потребуючи готівки, Г. Ейсман свою закладену садибу запропонував купити Міністерству народної освіти для Київського реального училища, одного з перших, започаткованих в Росії (рисунок 2).

Рисунок 2 — Забудова Михайлівської площеї з видом на реальне училище.
Світлина к.19 ст. (З фондів ЦДАКФД)

Це був новий тип навчального закладу, де вивчалися природничі дисципліни, фізика, математика, а також нові іноземні мови. Крім загальноосвітніх класів, закладалися механіко-технічне й комерційне відділення [13].

Київське реальне училище було офіційно відкрите 1 липня 1873 р. і розміщувалось в приватному будинку купчихи Миславської (нині вул. Михайлівська, 18).

Спочатку передбачалось, що для училища буде збудований спеціальний новий будинок і для цього місто давало земельні ділянки [14]. Однак, оглянувши садибу Г. Ейсмана, комісія Управління Київського учебового округу визнала за вигідніше купівлю вже готових споруд.

В Центральному історичному архіві України є акт, підписаний київським губернським архітектором М. Іконніковим і архітектором київського навчального округу П. Шлейфером з докладним описом садиби по вул. В. Житомирській, 2 і рекомендаціями по її використанню. У висновках комісії зазначено: «...На все переделки и ремонтные исправления потребуется сумма в размере не более 15-ти тысяч, что вместе с 100 тысячами, требуемыми домовладельцем за дом, составит весьма незначительную по теперешним местным ценам сумму, за которую учебное ведомство может приобрести просторное и удобное во всех отношениях постоянное помещение для реального училища в самой центральной и здоровой местности города» [15].

Документи на купівлю садиби Ейсмана для Київського реального училища були оформлені 3 грудня 1873 р. [16]. Основні кошти пожертвував тогочасний міський голова П. Демідов князь Сан-Донато [17].

Управління Київського реального училища прийняло на себе і контракт по оренді садиби Київським військовим округом, який закінчився тільки через три роки. Влітку 1877 р. будинки були звільнені орендаторами і під керівництвом архітектора Київського учебового округу П.Шлейфера почалися роботи по пристосуванню приміщень для реального училища [18]. Проект нових парадних сходів склав міський архітектор В.Ніколаєв.

Архівні матеріали дають перелік приміщень, що передбачалися на первісний період існування училища: на 1-му поверсі мали розміщувались «квартира директора, гімнастична зала, канцелярія і 2 моделювальні кімнати; в середньому поверсі 9 кімнат для класів, актова зала, приймальня і кімната для вчителів, учнівська бібліотека, приміщення для служителів з карцером і гардероб; на верхньому поверсі — 5 кімнат для класів, малювальний клас, креслярський клас, де будуть моделі машин і геодезичні інструменти, природничо-історичний і фізичний кабінети, хімічна лабораторія, приміщення для служителів з карцером і гардероб» [19]. В підвалі були влаштовані квартири служителів училища [20].

11 серпня 1877 р. Київське реальне училище було переведено з найманого помешкання в свою садибу по вул. В. Житомирській. 6 вересня 1877 р. в актовому залі училища відбулись урочисте освячення відремонтованого будинку.

В тогоджній літературі особливо підкреслювалась зручність місцеположення садиби: «Училище расположено в центральной, но не густо населен-

ной части города; по местоположению своему оно находится в особенно благоприятных условиях, занимая довольно возвышенную, открытую и сухую местность, которая сама по себе уже обеспечивает значительный приток свежего воздуха и обильное количество света... Перед самым училищем находится небольшой сад, с левой и с правой сторон идут улицы и лишь с задней стороны двор училища примыкает непосредственно к застроенной местности... Важное в санитарном отношении требование некоторых гигиенистов относительно того, чтобы училищное здание своим фасадом было обращено к юго-востоку, в этом случае удачно осуществлено: Киевское реальное училище лицевою свою стороны смотрит именно на юго-восток и в этом отношении не отступает от тех основных требований гигиены» [21].

В подальшому головний будинок училища упорядковується і розширюється прибудовами. Численні документи і креслення, пов'язані з ремонтами і перебудовами будинку к. 19 ст., виявлені нами у фондах архівів м. Києва [22].

В 1891 р. на другому поверсі, у колишньому актовому залі, виключно на добровільні пожертви була обладнана училищна церква, освячена 2 листопада 1891 р. на честь св. Олександра Невського. Іконостас і деталі внутрішнього опорядження церкви зроблені в майстерні відомого українського художника О. І. Мурашка.

Новий актовий зал разом з рекреаціями і додатковими класами був улаштований у двоповерховій прибудові з боку нинішньої вул. Десятинної (урочиста закладка відбулась 1 травня 1894 р., освячення готової споруди — 19 листопада 1895 р., рисунки 3, 4).

Рисунок 3 — Вид з боку Михайлівської площі і вул. Десятинної.
Світлина поч. 20 ст.

Наводимо свідчення з тогочасних газет «Киевлянин» і «Киевское слово» від 19 листопада 1895 р.: «Сегодня в Киевском реальном училище состоится торжественное освящение нового актового зала и всей 2-х этажной пристройки, сооруженной в течение 2-х последних лет при Киевском реальном училище. Нижний этаж постройки заключает в себе: большой коридор шириной в 6 арш., из которого идут двери в светлые, прекрасно вентилируемые и отапливаемые калориферами классные комнаты. В коридоре устроены небольшие шкафики для хранения платья учащихся... Из нижнего этажа пристройки красивая чугунная лестница ведет в довольно большой вестибюль, отделанный с большим вкусом и украшенный бюстами Минервы и Аполлона. За вестибюлем следует обширная гостиная и актовый зал, имеющий 34 арш. длины и 21 арш. ширины. Все описываемые помещения освещаются электричеством, причем в зале находится 4 больших фонаря, с силой света 600 свечей каждый. Калориферное отопление, устроенное в подвальном этаже нового здания, имеет в гостиной комнате, находящейся при актовой зале, особый регулятор. Перемещая стрелку этого регулятора, можно получить воздух различных степеней теплоты от горячего, нагретого калориферами, до совершенно холодного. Прибор этот представляет нововведение и дает полную возможность регулировать температуру зала во время большого скопления народа. Актовый зал отделан с художественной простотой и украшен громадным портретом ныне благополучно царствующего Государя Императора работы художника Галимского. Зал снабжен также хорами, где могут помещаться оркестр учащихся и певчие...» [23]. «...Новая актовая зала реального училища очень изящна и в настоящее время представляет одну из самых обширных и благоустроенных зал торжественных собраний» [24].

Ця прибудова відчутно порушила чітку симетричну побудову головного фасаду будинку з боку Михайлівської площі, змінила його первісний художній образ. Автор проекту — губернський інженер Я. В. Кривцов, підрядні роботи взяла на себе будівельна фірма Л. Гінзбурга. Керував роботами архітектор Київського учебового округу М. І. Чекмарєв.

Ще одна цегляна 2-поверхова прибудова зроблена на початку 20 ст. з боку подвір'я. Проект був затверджений Київським губернським правлінням 10 березня 1900 р., будівельні роботи розпочаті 27 вересня 1900 р., освячення відбулось 2 листопада 1901 р. Автор проекту — архітектор Київського уч-

Рисунок 4 — Актовий зал.

Світлина поч. 20 ст.

(З фондів ЦДАКФД)

бового округу М. О. Ракінта. Будівельні роботи здійснювала київська фірма П. Єрохіна на кошти, виділені сім'єю цукрозаводчика і мецената Н. А. Терещенка.

В нову прибудову, з'єднану з основним об'ємом спеціальним утепленим переходом, були переведені: на перший поверх — гімнастичний зал, а на верхній — училищна церква з квартирою настоятеля. Ззовні прибудова оформлена в стилістиці історизму з елементами неоросійського стилю і з'єднана з основним об'ємом спеціальним переходом.

Архівні фонди зберігають документацію, що стосується цієї прибудови: кошториси, листування з автором проекту [25], контракт з підрядником П. Єрохіним [26], договір з А. І. Мурашко на іконостас в новій церкві і з Р. А. Рискою на живописні і ліпні роботи [27].

У 1919 р. була закрита училищна церква св. Олександра Невського як безпарафіяльна, а в 1920 р. припинило своє існування Київське реальне училище.

В будинку була відкрита загальноосвітня російська школа, в повоєнні роки частина приміщень використовувалась як філіал Палацу піонерів і школярів ім. 20-річчя комсомолу, в 1986 р. в інституті «Діпромісто» розроблено проект реконструкції і пристосування споруди під Дитячий музичний театр (арх. Г. Д. Андреєв), пізніше у будинку працює Державне училище естрадно-циркового мистецтва.

Композиція середсадибного простору ділянки змінилась після знесення двоповерхового будинку (вул. В. Житомирська, 2-а), що колись використовувався під житло для співробітників реального училища.

В 1985 р. за дозволом ГоловАПУ (№ 15-1803 від 13.05.85) була розібрана цегляна арка входа біля двоповерхового флігеля для забезпечення проїзду на будмайданчик БУ-6 треста «Київміськбуд». Київська міська організація Українського товариства охорони пам'яток історії і культури повідомила, що вона «не возражает против разборки проездной арки между одно- и двухэтажными зданиями по ул. Большой Житомирской №2 при условии ее предварительной обмерной фиксации с последующим полным восстановлением» [28].

Однак арка не була відновлена, а двоповерховий будинок розібрано у вересні-жовтні 1986 р., бо в процесі робіт він був приведений до аварійного стану. Проект відтворення забудови садиби з двоповерховим будинком, що був розроблений в 1994 р., залишився не здійсненим.

З 1992 року частину підвального приміщення триповерхового будинку використовувало ТОВ «Київ ІМКО Інтернешенел» під ресторан «Княжий град».

Будинок, зведений в монументальних формах російського класицизму, перебуває під охороною держави як пам'ятка історії і архітектури (охорон-

ний № 3), включений до «Зводу пам'яток історії та культури України».

Чітко витримана в пропорціях будівля органічно уписується в один з найважливіших районів міста як складова частина архітектурного комплексу початку Великої Житомирської вулиці. Містобудівне значення садиби по вул. В. Житомирська, 2 особливо зросло останнім часом у зв'язку з реконструкцією Михайлівської площі.

Згідно з архітектурно-планувальним завданням, завданням на проектування, плановим завданням, умовами до проектування, виданими управлінням охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища, і реставраційним завданням у 2002-2004 рр. розроблено проект реконструкції комплексу будівель з надбудовою аттикового поверху і мансарди для розміщення приміщень Дипломатичної академії і Консульського управління Міністерства закордонних справ та проект реставрації фасадів з відтворенням втрачених елементів декору фасадів та інтер'єрів.

При розробці архітектурно — планувальних рішень споруда умовно розділена на три об'єму: триповерховий будинок № 1, споруджений у 1858 р.; будинок № 2 — двоповерхова прибудова 1895 р. з боку вул. Десятинної; будинок № 3 — двоповерхова прибудова з двору 1903 р. Завдяки необхідності підсилення фундаментів вдавлювальними залізобетонними палями всього комплексу споруд, виникла можливість влаштування підвалних приміщень під плямою будинків № 1, № 2 і № 3.

Будинок № 1. На першому і другому та частково на третьому поверхах проектом пропонується розташувати приміщення Дипломатичної академії, а саме:

- адміністративно-службові приміщення (кабінет ректора, кабінети професорів, приймалень, методичних кабінетів, зали вченої ради, канцелярія, кабінет головного бухгалтера, каса, викладацька та приміщення відділу кадрів);
- навчальні приміщення (аудиторії, комп'ютерні класи, відділ аспірантури, факультет підвищеної кваліфікації та лінгафонний кабінет).

Частково на третьому поверсі та надбудованому аттиковому поверсі (згідно з плановим завданням) передбачені приміщення Консульського управління. Приміщення управління інформації та Прес-центру розміщуються на мансардному поверсі.

Головний фасад будинку № 1 з моменту будівництва не був оштукатурений як це передбачалося первісним проектом, крім того довгий час стояв відкритим, навіть не пофарбованим, а запроектовані елементи (обрамлення вікон, капітелі, тяги, кронштейни карнизів) не були в натурі виконані. Фаса-

ди потребують виконання ремонтно-реставраційних робіт з комплексом технологій по захисту елементів декору (капітелі, розетки, тяги, кронштейни) і стін від зволоження, просушки стін, а тому проектом пропонується виконати фасадне оздоблення з урахуванням первісних проектних пропозицій (знайдено в архівних матеріалах первісний проект фасаду), а саме: всі поверхні стін фасадів поштукатурити притримуючись рекомендацій з технології виконання ремонтно-реставраційних фасадних оздоблювальних робіт(розчистка фасаду від фарбових нашарувань і бруду, ін'єктування тріщин, антисептична обробка стін, уражених грибком);

- реставрація цегляних поверхонь;
- витягування архітектурних тяг;
- виготовлення нового ліпного декору;
- пофарбування фасаду згідно з паспортом.

Цоколь опоряджується гранітними плитами з родовища вказаного в паспорті пофарбування фасадів.

Проведений графічний аналіз візуального сприйняття будівлі з різних точок Михайлівської площа надав можливість виділити центральну композицію фасаду та розширити по фронту головного фасаду центральний фронтон і завершити його декоративними вазами, так як це було в первісному проекті. Вносяться зміни в планувальній частині входної групи, зменшується кількість сходів при центральному вході, а також пропонується при вході декоративний козирок-балкон в вигляді металевого навісу на декоративних чавунних колонах.

Будинок № 2. При візуальному обстеженні було виявлено наявність численних наскрізних тріщин, а також виколювання цілих фрагментів стін, що потребують перекладки, часткової докладки та ін'єкційного укріплення. Фасади розшиті накладним декоративним валиком і оздоблені декором з лекальної цегли.

В 2000р. інститутом «НДІпроектреконструкція» виконано технічне обстеження будинку №2. При обстеженні було виявлено, що перекриття над першим поверхом розібране і розпочато будівельно-монтажні роботи за проектом, розробленим інститутом «Діпромісто». Будинок знаходився в аварійному стані, і тому терміново було прийнято рішення провести протиаварійні заходи, а саме:

- підсилити існуючі фундаменти вдавлювальними залізобетонними палями;
- методом піддомкрачування підняти існуючі стіни на первісні позначки (кут, що примикає до будинку №1 просів на 20 см з нахилом у бік вулиці на 23,8 см);
- стіни підсилити обоймами.

В червні 2001 р. інститутом «УКРНДПроектреставрація» виконано хіміко-технологічне обстеження з лабораторним дослідженням зразків будівельних і оздоблювальних матеріалів разом з фарбовими нашаруваннями та видані рекомендації, що до реставрації цегляних поверхонь, ін'єктування тріщин та пофарбування фасадів.

Інтер'єри актового залу, гостинної, хорів, вестибулю та сходової клітини знаходились в зруйнованому стані і вимагали повного відновлення.

В будинку № 2 передбачено приміщення Консульського управління:

- вестибуль, санузли;
- операційний зал з приміщеннями операторів відділу паспортної роботи(1-й поверх);
- приміщення та кабінети відділу паспортної роботи (1-й поверх);
- зал для конференцій на 150 чол.(2-й поверх) з приміщеннями синхронного перекладу(на хорах);
- хол (гостинна на рівні з залом);
- архівосховища (підвал).

Група приміщень на першому поверсі ізольована, від будинку № 1 і в межах поверху має свої роззосереджені евакуаційні виходи. Конференцзал має функціональний зв'язок з другим поверхом будинку № 1 та два евакуаційні виходи.

Фасади будинку № 2 після виконання всіх протиаварійних, ремонтних та реставраційних заходів пропонується виконати затирання лицьової поверхні цегляної кладки штукатурним розчином (товщина затирання — близько 1 см), нанести шар дрібнозернистої накривки (1-2 мм) та виконати імітацію первісного вигляду цегляної кладки.

Будинок №3. Не дивлячись на те, що приміщення церкви було пристосоване для спортивного залу, первісний декор все ж таки частково зберігся. Залишилось оздоблення стін у вигляді альфрейного розпису на арках склепіння, ліпного декору над вікнами, настінних кивотів, ліпного фризу під склепіннями, ліпних розмальованих гуртів на склепінні та ліпного декору навколо круглих вікон, які в свою чергу мали кольорове вітражне скло. Судячи з документів, які зберігаються в архіві м. Києва в інтер'єрі церкви найвагомішими елементами опорядження був іконостас та два дубових кивоти, в яких знаходились іконописні зображення. Іконостас з позолотою був виконаний в іконописній майстерні Олександра Івановича Мурашка. Спочатку він знаходився в будинку № 1 в приміщені, яке було пристосоване під училищну церкву, а після будівництва будинку № 3 його було перенесено у нове церковне приміщення. Отже маючи в достатній кількості матеріал для

відтворення первісного інтер'єру церковного приміщення, пропонується виконати настінні розписи та відтворити іконостас та ківоти, а саму приміщення використовувати для проведення урочистих подій. На першому поверсі, де первісно знаходився гімнастичний зал, проектом реконструкції передбачено розміщення бібліотеки для Дипломатичної академії. В підвалі, який утворився внаслідок підсилення фундаментів, передбачено розміщення технічних приміщень (венткамери, теплопункт, електроощитова) та приміщення архівосховищ.

Фасади будинку № 3, як і будинку № 2, виконані з жовто-зеленої київської цегли з цегляним декором — тягами, сухариками, нішами, вікнами зі стрілчастими розпалубками та фігурними сандриками. Поверхні фасадів первісно були пофарбовані в білий колір, тобто білилися вапном. При візуальному обстеженні виявлені тріщини, як і інших будівлях комплексу. Фасади потребують виконання ремонтно — реставраційних робіт з комплексом технологій по захисту елементів декору і стін.

Робочі приміщення, кабінети, аудиторії, холи, приміщення бібліотеки, коридори Консульського управління та приміщення управління інформації приміщення громадського харчування вирішено опоряджувати:

- стелі приміщень підшивні гіпсокартоном з подальшим пофарбуванням водорозчинною довговічною фарбою системою фірми «Іспа»;
- стіни штукатуряться з подальшою ґрунтовкою та пофарбуванням фарбами системи фірми «Іспа»;
- підлога з паркетним покриттям.

Підлога центрального вестибулю, операційного залу і вестибулю Консульського управління пропонується з мармурових плит.

Перелік посилань

1. **Боровський Я. Є., Калюк О. П.** «Дослідження Київського дитинця» — «Стародавній Київ. Археологічні дослідження 1984-1989». Збірник наукових праць. К.: «Наукова думка». — С. 3-41.
2. **Каргер М. К.** Древний Киев. М.-Л., изд. АН УССР, 1961.
3. **Толочко П. П.** Древний Киев. К., 1976. — С. 78.
4. **Кальницький М.** Міський голова Густав Ейсман / «Янус», 1999 р.. — № 12. — С. 12-13.
5. ЦДАУ, ф. 487, оп. 12, спр. 264, л. 8.
6. ЦДАУ, ф. 486, оп. 1, спр. 13930; ф. 486, оп. 5, спр. 372, 433; ф. 487, оп. 12, спр. 264.

7. ЦДІАУ, ф. 487, оп. 12, спр. 264; ф. 486, оп. 5, спр. 433, л. 31-33.
8. ЦДІАУ, ф. 487, оп. 12, спр. 264, л. 4.
9. ЦДІАУ, ф. 486, оп. 1, спр. 13930, л. 5.
10. **Игнатович-Завилейский А.** Киевское реальное училище.— К., 1883.— С. 46.
11. ЦДІАУ, ф. 707, оп. 87, спр. 5726, л. 55.
12. ЦДІАУ, ф. 487, оп. 12, спр. 264, л. 16.
13. **Игнатович-Завилейский А.** Киевское реальное училище. К., 1883, л. 2.
14. ДАМК, ф. 163, оп. 7, спр. 111; ЦДІАУ, ф. 707, оп. 87, спр. 5732.
15. ЦДІАУ, ф. 707, оп. 87, спр. 5726, л. 6-7.
16. ЦДІАУ, ф. 487, оп. 12, спр. 264, л. 19.
17. **Ковалинский В.** Меценаты Киева. Вид-во «Кий», 1998, с. 122-124.
18. ЦДІАУ, ф. 707, оп. 87, спр. 5853.
19. ЦДІАУ, ф. 707, оп. 87, спр. 5726.
20. **Матченко І.П.** Двадцатипятилетие Киевского Реального Училища.— К., 1893. — С. 21.
21. **Краткая историческая записка** Киевского реального училища.— К., 1893. — С. 21-22.
22. ДАКО, ф. 1, оп. 295, спр. 55028, 55804; 71674; ЦДІАУ, ф. 707, оп. 39, спр. 1667; ДАМК, ф. 95, оп. 1, спр. 175, 214, 234-б, 248-а, 254, 266, 469.
23. **Киевлянин**, 1895, 19 ноября, л. 2.
24. **Киевское слово**, № 2823, 1895, л. 2.
25. ДАМК, ф. 95, оп. 1, спр. 353, л. 8.
26. ДАМК, ф. 95, оп. 1, спр. 352, л. 7.
27. ДАМК, ф. 95, оп. 1, спр. 353, л. 1-2.
28. **Протоколи засідань** Київської міської організації Українського Товариства охорони пам'яток історії і культури за 1986 р.